

Sveriges Författarförbund - Sveriges Dramatikerförbund - Svenska Journalistförbundet - Sveriges Läromedelsförfattares Förbund - Konstnärernas Riksorganisation - Föreningen Svenska Tecknare - Föreningen Sveriges Konstantverkare och Industriformgivare - Svenska Fotografers Förbund - Föreningen Svenska Tonsättare - Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik - Federationen Svenska Musiker - Svenska Teaterförbundet - Svenska Regissörsföreningen - Oberoende Filmars Förbund - Unionen - klubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion

KLYS

Konstnärliga
och Litterära
Yrkesutövares
Samarbetsnämnd

RS/2013-133

Stockholm den 2 oktober 2014

Regionförbundet Jämtlands län
831 03 Östersund

Synpunkter på remissutgåva av kulturplan för Region Jämtland-Härjedalen 2015-2017

KLYS har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerade underlag till regional kulturplan för Jämtland-Härjedalen och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning anföra följande.

Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – företräder via sina femton medlemsorganisationer ca 30.000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, musiker, kompositörer, tonsättare, bildkonstnärer, dramatiker, regissörer, journalister, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar under KLYS paraply i frågor som rör t ex kulturpolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem samt tryck- och yttrandefrihet.

KLYS utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i den nationella kulturpolitiken. Samverkansmodellens inträde i den svenska kulturpolitiken har inneburit, förutom ett nytt sätt att fördela statliga bidrag till regional kulturverksamhet, en etablering av en ny kulturpolitisk karta där samverkan och dialog på alla plan är satt i fokus: mellan stat, region och kommun, och där också det professionella kulturlivet och civilsamhället ska delta i dialogen. Enligt förordningen ska de regionala kulturplanerna tas fram ”efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället”. Att använda sig av professionella kulturskapare som experter på sitt konstområde är ett utmärkt sätt att ta tillvara de professionella kulturskaparnas regionala erfarenheter, utveckla diskussionen om kulturskaparnas villkor och formulera en regional konstnärspolitik präglad av mångfald, konstnärlig kvalitet och förnyelse.

Det är glädjande att region Jämtland-Härjedalen i samarbete med Västernorrland på ett föredömligt sätt involverat yrkesverksamma kulturskapare i regionens kulturplanearbete och kulturutveckling, bl a genom ett formaliserat, konstområdesövergripande kulturskaparråd enligt KLYS-modell, där deltagande kulturskapare också arvoderas för uppdraget.

Bland KLYS viktigaste frågor, som även gäller arbetet med regionala kulturplaner och samverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor, och är av största vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare. KLYS bevakar också hur regionen arbetar med kulturell mångfald, hur konstnärlig kvalitet och förnyelse får utrymme samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

Här nedan följer en sammanfattning av KLYS mest centrala bevakningsområden, när det gäller regionala kulturplaner och regional kultur- och konstnärspolitik:

Grundläggande värden

- Hur bevakar kulturplanen kulturens egenvärde och balansen mot aspektpolitik?
- Bidrar den här satsningen till konstnärlig kvalitet och förnyelse?
- Hur arbetar regionen med principen om armlängds avstånd?
- Hur arbetar regionen med att främja mångfald inom kulturen?

Kulturskapares villkor

- Vilka förutsättningar behövs för att professionella kulturskapare inom alla konstområden ska kunna verka i regionen? Hur formuleras regional konstnärspolitik i regionen?
- Vilka målsättningar formulerar regionen utifrån upphovsrätt och betydelsen av rimliga avtal och ersättningar till kulturskapare för deras arbete?
- Hur kan regionalt verksamma kulturskapare stödjas med kompetensutveckling och vidareutbildning? Hur kan man stödja de redan yrkesverksamma som vill vara kvar i regionen?
- Hur diskuterar och synliggör regionen skillnaden i villkor mellan yrkesutövande och ideella utövare?
- Vilka stödfunktioner finns för professionella kulturskapares företagande i regionen?
- På vilka sätt kan regionen och dess kommuner integrera kulturskapare som självklar samarbetspart?

Kulturell infrastruktur

- Hur ser utbudet ut av lokaler för mötesplatser och arbetsplatser i regionen? D.v.s. replokaler/verkstäder/träningslokaler/inspelningsstudios m m. Vad kan byggas ut, förstärkas lokalt och eller regionalt?
- Vilken strategi formulerar regionen i sin kulturplan angående samspelet mellan institutioner och det fria kulturlivet?
- Vad har regionen för utvecklingsmål för regionöverskridande verksamhet?
- Hur planerar regionen att arbeta med och utveckla nationella och internationella samarbeten?

Övergripande synpunkter på förslaget till kulturplan

Kulturplanens mål och prioriteringar vittnar om en insikt om kulturens betydelse för samhället och regionen. Det finns mycket i kulturplanen som ur KLYS' perspektiv är positivt och som ger uttryck för lovande ambitioner om att utveckla regionens konst- och kulturliv. Vi välkomnar att kulturplanen tar sin utgångspunkt i kulturens egenvärde och att den har en tydlig konstpolitisk inriktning vid sidan av kultur- och regionalpolitiken, särskilt satsningen/prioriteringen på kulturskaparna, som mycket riktigt utgör kärnan i kulturlivet.

Det är positivt att kulturen fått ett ökat utrymme som angeläget politikområde och regional utvecklingsfaktor och KLYS håller med om att ”med en stark kulturpolitisk infrastruktur som erbjuder ett kvalitativt och rikt kulturutbud kan kulturen på olika sätt bidra till att utveckla länet”.

När det gäller regionens övergripande mål kan en förstärkning av yrkesverksamma kulturskarpares villkor läsas in såväl under målet att fler personer ska vara aktiva och skapande i kulturlivet och att fler företag inom kulturella och kreativa sektorn stärker länets attraktionskraft. KLYS skulle dock gärna se att en tydligare regional målsättning formuleras om att underlätta för kulturskapare att *bo, försörja sig och utvecklas* i sitt konstnärskap i regionen, såväl egenföretagande kulturskapare som arbetstagande sådana.

Regionala utgångspunkter

Region Jämtland Härjedalen är en till ytan stor, men befolkningsmässigt liten region med endast åtta kommuner där Östersund har samtliga kulturinstitutioner samlade. Fr o m 1 januari 2015 bildar Jämtlands län en egen region med direktvalt fullmäktige. Dessa regionala utgångspunkter påverkar av naturliga skäl regionens kulturplanearbete.

3. Regionens prioriterade områden

När det gäller den kulturpolitiska prioriteringen stödjer KLYS regionens målsättning om att stärka den kulturella infrastrukturen. Vi delar också uppfattningen att detta är avgörande för nyskapande kultur och centralt för kulturens utveckling. I den kulturella infrastrukturen ingår också enligt KLYS de lokaler, mötesplatser, verkstäder, utbildningar, residens, stipendier och andra stödfunktioner för kulturskapare som stimulerar och främjar konstnärligt skapande i regionen.

Vi tillstyrker också målsättningen om ökad tillgång och tillgänglighet till kulturlivet, strävan efter jämställdhet och mångfald samt att verka för att spegla regionens etniska och kulturella mångfald i alla regionala kulturverksamheter.

När det gäller barn och ungas rätt till kultur bör vikten av att barn och unga får möta professionell kultur förtydligas, särskilt som regionen ska vara ”positiv till att unga vill utbilda sig och satsa på en framtid inom kulturområdet”. Barn och unga måste ges möjlighet att träffa yrkesverksamma kulturskapare och ta del av deras konst och kreativitet.

De professionella kulturskaparna

Det är glädjande att de konstnärligt yrkesverksamma har fått en sådan framträdande plats i kulturplanen, liksom i regionens kulturliv och i de samråd som regionen infört enligt KLYS-modell. Det sistnämnda visar att regionen ser de professionella kulturskaparna som en regional resurs med stor betydelse för konstnärlig utveckling och för att kultur når utanför storstäderna.

KLYS välkomnar att det i kulturplanen förtydligas att regionen med fria kulturskapare menar personer som kan verka *både* inom och utanför institutionernas verksamheter.

KLYS instämmer helt och fullt i påståendet att om länet ska upplevas som attraktivt för kulturskapare att leva och verka i behöver regionen erbjuda goda förutsättningar och villkor för konstnärligt skapande. Vi ser fram emot fler konkreta förslag på hur regionen ska göra detta.

När det gäller vikten av att följa de avtal och regleringar som finns angående ersättning för konstnärlig verksamhet, är det bra att det i texten hänvisas till upphovsrätten och MU-avtalet. Texten bör dock också kompletteras med hänvisning till gällande kollektivavtal. KLYS vill i detta sammanhang hänvisa till de arvodesrekommendationer och avtalsråd som vi samlat i broschyren Att ta betalt, som bifogas detta yttrande.

KLYS stödjer regionens uppfattning att kulturskaparnas villkor kan stärkas genom bl a kompetensutveckling, information och genom att erbjuda mötesplatser och nätverk. Vi skulle dock gärna se att de åtgärder som planeras konkretiserades i kulturplanen.

I kulturplanen används genomgående begreppet professionell kulturskapare, vilket KLYS förordar, men i avsnittet på sid 12 om Förbättrade villkor för kulturskapare att verka i länet har begreppet professionell *utövare* letat sig in. Begreppet *utövare* leder tanken till utövande konstnär, vilket är en benämning för skådespelare, musiker, sångare m fl, d v s de som utövar/framför verk. KLYS ser därför hellre att regionen använder det mer heltäckande begreppet *kulturskapare*, som omfattar såväl de skapande som de utövande konstnärerna.

Det är glädjande att regionen understryker att kulturutbudet ska kännetecknas av kvalitet, mångfald och förnyelse där professionalism och yrkeskunnande ska värnas.

Vikten av att värna konstnärlig integritet lyfts, vilket KLYS också välkomnar. Vi vill understryka betydelsen av att praktisera armlängds avståndsprincipen på regional nivå för att garantera den konstnärliga friheten och integriteten. I kulturplanen är regionen tydlig med att principen om armlängds avstånd ska tillämpas och vad den innebär, men KLYS saknar en beskrivning av *hur* principen används i praktiken i regionen.

Vi håller också med om att diskussionen om konstnärlig kvalitet alltid ska hållas levande. Enligt KLYS är begreppet konstnärlig kvalitet ett dynamiskt begrepp som aldrig får verka konserverande eller diskriminerande.

KLYS välkomnar att regionen ska verka för ett gott innovationsklimat som bidrar till kulturskapares och konstnärers möjligheter att försörja sig på sitt företagande. Här skulle KLYS vilja se mer konkreta förslag på *hur* i kulturplanen.

Ett konkret förslag från KLYS till Jämtland/Härjedalen – eftersom regionen är liten när det gäller antalet yrkesverksamma kulturskapare som bor och verkar där - är att utveckla interregionala kompetensutvecklingsprojekt för kulturskapare inom olika konstområden, gärna i samarbete med Västernorrland och eventuellt andra Norrlandsregioner. Exempel på lyckade regionala utbildningsprojektet för kulturskapare är t ex Kulturkraft Stockholm och Trappan-projektet i Göteborg. Ett annat förslag är att inrätta ett konstnårsresidens, även det i samarbete med närliggande regioner. När det gäller konstnårsresidens finns ett intressant projekt att studera i Halland.

Vidare skulle KLYS vilja se en kartläggning av yrkesverksamma kulturskapare i Jämtland/Härjedalen samt i Västernorrland, som kan tjäna som underlag för att fortsätta utveckla den regionala konstnärspolitiken.

4. Regionens prioriterade samverkan

Regionens formaliserade samråd med professionella kulturskapare beskrivs på sidan 14 i kulturplanen. KLYS ser det som mycket positivt att samrådet genomförs i samverkan med KLYS. Vi ser också fram emot att delta vid det möte som äger rum i slutet av oktober. Vidare anser KLYS att det är lämpligt att kulturskaparrådet är interregionalt i samarbete med Landstinget Västernorrland. Det interregionala samarbetet med Västernorrland skulle kunna utvecklas enligt ovan framförda förslag från KLYS.

Det är också viktigt att samrådet får verkligt genomslag i kulturplanen och i den praktiska kultur- och konstnärspolitiken i regionerna Jämtland/Härjedalen och Västernorrland. På sidan 23 i rutan Utvecklingsområden står det att regionen vill utveckla det befintliga samrådet med de professionella kulturskaparna i samverkan med KLYS, vilket är positivt, men det framgår inte explicit *hur*. Ett sådant utvecklingsområde kan dock diskuteras vidare vid mötet den 24 oktober.

En fråga KLYS ställer sig under avsnittet Utvecklingsområden på sidan 16 är om punkten tre som lyder "årligen genomföra samråd med professionella kulturskapare" innebär endast ett samrådsmöte per år eller att det ska samrådas flera gånger årligen? Ett samråd per år med kulturskaparna anser KLYS vara alldeles för lite.

KLYS ser positivt på interregional samverkan mellan de fyra nordligaste länen och föreslår, vid behov, att samarbetet även i kulturskaparfrågor skulle kunna utvidgas till dessa fyra regioner.

5. Regional kultur med utvecklingsområden

Scenkonst

Generellt är det viktigt att på scenkonstområdet uppmärksamma att när de offentliga anslagen inte förmår hålla jämna steg med pris- och löneökningar hotas möjligheterna att behålla den höga kvaliteten och den nuvarande omfattningen på verksamheterna, samtidigt som utrymmet för förnyelse och utveckling krymper.

Ett centralt område som bör ges ökad uppmärksamhet är arbetet med kompetensutveckling. Dessa är idag begränsade såväl inom institutioner som inom det fria kulturlivet.

För att scenkonsten ska kunna möta sin publik krävs ett väl utvecklat arrangörstöd och ett aktivt publikarbete. Tidigare fungerande modeller för att förmedla föreställningarna med hjälp av till exempel kultursekreterare har på flera håll rustats ner. Detta har medfört färre föreställningar och ökade kostnader för administration och resor. Att stärka arrangörsledet är därför en strategisk fråga.

Bildkonst, form och design

81 procent av bildkonstnärerna i Region Jämtland Härjedalen har en månadsinkomst på 13 300 kronor eller mindre, vilket kan jämföras med den genomsnittliga månadsinkomsten i regionen som enligt SCB var 20 148 kronor (år 2012). Sex av tio bildkonstnärer i Region Jämtland Härjedalen uppger att de arbetar med annat än den konstnärliga verksamheten för att kunna försörja sig, vilket är ett slöseri med regionens konstnärliga kompetens. Cirka 22 procent av bildkonstnärerna uppger att de tvingats tacka nej till att medverka i en utställning för att ersättningen och villkoren är så dåliga att de inte har haft råd att medverka, och nio av tio har vid något tillfälle inte fått utställningsersättning vid utställningar. KLYS anser att dessa siffror är värda att ta på allvar.¹

När det gäller hur bildkonstnärer är organiserade kan texten kompletteras med föreningen Svenska tecknare, för tecknare, illustratörer och formgivare samt med Svenska Fotografers förbund, för fotografer. Dessa är också bildkonstnärer.

Det finns dock många glädjande satsningar på bild- och formområdet i Region Jämtland Härjedalens kulturplan. Det är utmärkt att regionen verkar för att MU-avtalet följs, att ambitionsnivån i arbetet med enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning av offentliga miljöer ska höjas samt att man undersöker möjligheterna till ett konstnärligt resurscentrum. För att regionen ska lyckas förverkliga dessa ambitioner skulle vi gärna se att det utarbetades en strategi för bild- och formområdet som mer ingående beskriver regionens utmaningar, strategier och aktiviteter.

¹ Se KRO/KIF:s rapport "Utsikt från ateljéerna: Länsvisa undersökningar" (2014).

KLYS föreslår att:

- Regionen upprättar en bild- och formstrategi som mer ingående beskriver regionens utmaningar, strategier och aktiviteter.
- Att det skrivs in i Region Jämtland Härjedalens kulturplan att en särskild MU-avtalsplan ska upprättas för att alla utställningsarrangörer i länet på sikt ska kunna tillämpa MU-avtalet gentemot professionella konstnärer, både utställningsersättningen och medverkansersättningen. Att regionen i all offentlig finansiering av utställningsverksamhet ställer krav på att både utställnings- och medverkansersättningen ska prioriteras och budgeteras. Att regionen erbjuder sina och kommunernas kulturpolitiker, tjänstemän och utställningsarrangörer en workshop om MU-avtalet, åtminstone vartannat år. Att regionen budgeterar särskilt för MU-avtalet och årligen redovisar hur MU-avtalet har implementerats i regionen.
- Att enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning tillämpas vid samtliga ny-, om- och tillbyggnationer, även i regionens och kommunernas bolags byggande av infrastruktur och fastigheter. Att det utveckla riktlinjer och metoder för tillämpningen av enprocentsregeln och att det skapas ett regionalt stöd till kommunerna. Att bildkonstnärerna är delaktiga i utformningen av den offentliga miljön redan vid planeringsstadiet, så att den konstnärliga kompetensen utnyttjas effektivt och den offentliga miljön bli bättre. Att regionen erbjuder sina och kommunernas kulturpolitiker, tjänstemän och privata och offentliga fastighetsbolag och byggherrar en workshop om enprocentsregeln, åtminstone vartannat år. Att det genomförs en årlig uppföljning av hur regeln har använts, då detta är ett område som alltför sällan redovisas; använd den även som ett underlag för att externt kommunicera regionens offentliga konst och öka medborgarnas kunskap om konsten i närmiljön (den når ju även medborgare som inte går på konstutställningar).

Det bör i rutan för Utvecklingsområden finnas en punkt som handlar om att stärka förutsättningarna för bildkonstnärer (d v s alla bildkonstnärer på bild- och formområdet) att vara yrkesverksamma i regionen. Nu gäller den punkten bara designers. Vidare bör en punkt explicit handla om att stärka samverkan mellan institutioner och regionalt yrkesverksamma bildkonstnärer. Vi anser också att listan bör kompletteras med en punkt som handlar om att regionen ska verka för kompetensutveckling för bildkonstnärer. En sådan kompetensutveckling skulle kunna handhas av ett sådant resurscentrum, som föreslås i sista punkten.

Bibliotek och litteratur

KLYS anser att bibliotek, litteratur och läsfrämjande är tätt förknippade, men bör delas upp enligt samverkansmodellens punkter. Det fria kulturlivet ska kunna fungera också utan institutioner, även om de är både beroende av och har utbyte av varandras verksamheter. Bibliotek och litteratur anges med gemener istället för versaler, såsom övriga konstområden på sid 17 (punkt 5), vilket kan sända en signal som inte är avsedd. Det är viktigt att tydliggöra att det är litteraturen som utgör ett konstområde.

Begreppet medborgare bör inte användas sedan den nya bibliotekslagen trädde i kraft i år. *Alla* ska enligt lagen ha tillgång till biblioteksservice, även papperslösa.

Det är positivt att alla invånare ska uppleva digital delaktighet. En gemensam webbplats ökar tillgängligheten, men hur den inspirerar till läsning även för läsovana grupper är svårt att förstå av denna korta beskrivning. Knuten till första punkten under "Utvecklingsområden"/vad regionen vill (i den grå rutan) om att utveckla lässtimulerande metoder för barn och unga... osv, blir frågan hur det ska gå till viktigt att besvara, och är det enbart barn och unga som ska stimuleras att läsa? Det är särskilt viktigt för barn och unga, men läsfrämjande projekt har tydligt visat att föräldrar spelar en viktig roll, d v s vuxna, läsovana eller läsobenägna bör involveras. Likaså låter "att bredda samarbetet" bra, men vad menas egentligen?

Bokförlag och besöksmål är positivt, men vilka satsningar planeras för att "stötta utveckling av litterära mötesplatser och initiativ" (punkt 7 i den grå rutan)? Bibliotek är litterära mötesplatser, men fler mötesplatser behövs, stöttning av skrivarskolor, festivaler, mässor, fler arenor/scener för framträdanden osv. Det är enligt KLYS mycket viktigt att regionen rent praktiskt och ekonomiskt stöttar initiativ till litterära mötesplatser, såsom festivaler.

Under punkten 8 i grå rutan föreslår vi en strykning av ordet "långsiktigt". Det finns många i behov av fristad *nu* och en tydligare ambition än att "långsiktigt" verka för att ta emot fristadsförfattare är önskvärd.

På sid 34 är beskrivningen av litteraturområdet tyvärr uttömmande. Jfr ovan om litterära mötesplatser – den skulle kunna vara så mycket längre. Tyvärr är det också så att Norrländska litteratursällskapet verkar i Umeå numera sedan uppdraget lämnats vidare till Patrik Torneus, som också driver littfest, så det bör tas bort.

KLYS anser att regionen bör betona ambitionen att alla litterära genrer ska vara representerade: skönlitteratur, facklitteratur, litteratur för barn och unga, översatt litteratur, dramatik samt bokillustration (texten är totalt fokuserad på litteratur och bibliotek som bildlösa uttryck). Regionen bör verka för att tydliggöra samspelet mellan författarens text och illustratörens bilder i bilderböcker.

6. Kulturskaparna och kreativa näringar

Kulturella och kreativa näringar

Det är bra att regionen förtydligar att de professionella kulturskaparna ingår i de kulturella och kreativa näringarna och att de utgör dess kärna. Insatser för kulturella näringar måste därför riktas även till kulturskapare, som många gånger också är företagare, frivilliga eller ofrivilliga.

De professionella kulturskaparna

Det är värdefullt att den s k kombinatorproblematiken bland kulturskapare beskrivs i avsnittet, d v s att många kulturskapare växlar det egna företagandet med tillfälliga anställningar. Men det ska understrykas att projekt och stipendier för många kulturskapare ingår i själva företagandet. Formuleringen i kulturplanetexten antyder att stipendier och projekt är någon form av bidrag kopplad till dålig lönsamhet, vilket det sällan är för yrkesverksamma kulturskapare.

KLYS håller med om att verkstäder, t ex kollektivverkstäder, scener, mötesplatser, fortbildning och samverkan är viktiga verktyg för att stärka kulturskaparnas möjligheter att vara verksamma i regionen. KLYS ser det också som positivt att det finns kulturpris och stipendier för kulturskapare i regionen.

De punkter som tas upp i rutan om Utvecklingsområden tillstyrks av KLYS, även om det skulle kunna framgå tydligare *hur* regionen t ex vill synliggöra kulturskaparna som resurs och *hur* regionen vill stimulera befintliga nätverk och mötesplatser.

Den sista punkten om att verka för att MU-avtalet och motsvarande riktlinjer och rekommendationer från andra konstområden följs i alla regionala och kommunala sammanhang är mycket viktig. KLYS vill här liksom ovan hänvisa till våra arvodes- och avtalsrekommendationer som vi tog fram i början av året i skriften Att ta betalt.

KLYS skulle vilja komplettera listan under Utvecklingsområden med att regionen vill:

- verka för kompetensutvecklingsprojekt som kan erbjuda utbildning och fortbildning inom olika konstområden, eventuellt i samarbete med övriga Norrlandsregioner

Slutligen vill vi från KLYS sida tacka region Jämtland Härjedalen för inbjudan att lämna synpunkter på remissutgåvan och ser fram emot en fortsatt dialog med regionen i kultur- och konstnärspolitiska frågor, inte minst närmast den 24 oktober i Härnösand.

För KLYS

Ulrica Källén Lörelius
Verksamhetsledare